

e-mentor

DWUMIESIĘCZNIK SZKOŁY GŁÓWNEJ HANDLOWEJ W WARSZAWIE
WSPÓŁWYDAWCA: FUNDACJA PROMOCJI I AKREDYTACJ KIERUNKÓW EKONOMICZNYCH

2015, nr 5 (62)

E. Roszko-Wójtowicz, *Kształcenie ustawiczne – istota zagadnienia i pomiar w ujęciu europejskim*, „e-mentor” 2015, nr 5(62), s. 65–76, <http://dx.doi.org/10.15219/em62.1214>.

Kształcenie ustawiczne – istota zagadnienia i pomiar w ujęciu europejskim

Elżbieta Roszko-Wójtowicz

Kształcenie ustawiczne, będące zjawiskiem charakterystycznym dla współczesnego świata, zajmuje ważne miejsce w ekonomiczno-społecznych strategiach Unii Europejskiej, w tym w strategii Europa 2020. Znaczenie zagadnienia znajduje również potwierdzenie w zainteresowaniu wspomnianą tematyką przejawianym przez inne organizacje międzynarodowe, takie jak UNESCO oraz OECD. Celem niniejszego opracowania jest syntetyczne ukazanie dokonań i zmian, jakie zostały osiągnięte w UE w sferze rozwoju wskaźników pomiaru kształcenia ustawicznego w okresie ostatnich 15 lat. Artykuł ma charakter przeglądowy i faktograficzny – opiera się na analizie dokumentów Komisji Europejskiej dotyczących zagadnienia metod i doboru wskaźników pomiaru służących do oceny kształcenia ustawicznego w kontekście realizacji celów polityki unijnej, w tym monitorowania postępów związanych z osiągnięciem wyznaczonych poziomów odniesienia.

Należy podkreślić, że w zakresie pomiaru zjawiska dokonał się znaczny postęp. Wskaźniki indywidualne, choć ważne, dają bowiem podstawę do wskazania konkretnych poziomów odniesienia, zostały wykorzystane do konstrukcji miernika syntetycznego – ELLI Index, który to miernik pozwala na wielowymiarową ocenę skuteczności działań w sferze edukacji i szkoleń. Dynamiczne zmiany, jakie zachodzą na rynku, stawiają ciągle nowe wyzwania przed edukacją całożyciową. W ślad za tym idzie potrzeba dostosowania krajowych systemów statystycznych oraz ciągłych prac nad doskonaleniem wskaźników pomiaru kształcenia ustawicznego.

Dynamiczne zmiany, jakie obserwujemy w sferze gospodarczej oraz społecznej, determinują funkcjonowanie rynku pracy i podmiotów gospodarczych oraz byt codzienny jednostki. Warunki ekonomiczne kraju coraz silniej zależą od możliwości społeczeństwa w zakresie kreowania postępu technologicznego oraz od reakcji na szybkie starzenie się zasobów wiedzy.

Dzisiejsze realia zmuszają wszystkich do zastanawiania się, czy wiedza i kwalifikacje, które posiadają, są wystarczające. Strategia lizbońska, wraz z towarzyszącym jej programem *Edukacja i szkolenia 2010*, zapoczątkowała reformy, które spowodowały, że budowanie potencjału wiedzy oraz zdobywanie nowych umiejętności stało się jednym z priorytetów rozwoju krajów Unii Europejskiej. Tym samym znaczenie kształcenia ustawicznego w społeczeństwach zaczęło rosnąć, a jego idea ewoluować. Kształcenie ustawiczne stało się swoistym wyznacznikiem współczesnego świata, zajmując ważne miejsce w ekonomiczno-społecznych strategiach Unii Europejskiej, w tym w strategii *Europa 2020* oraz w programie *Edukacja i szkolenia 2020*¹.

Kształcenie ustawiczne (zamiennie nazywane też edukacją permanentną bądź całożyciową, kształceniem permanentnym, nieustającym lub ciągłym, oświatą ustawiczną) to proces ciągłego doskonalenia kwalifikacji ogólnych i zawodowych jednostki trwający przez całe jej życie². Koncepcja *lifelong learning* związana jest z rozwojem indywidualnym i społecznym człowieka bez względu na czas, miejsce oraz formy zdobywania nowych umiejętności i wiedzy. Rozwój ten może następować zarówno w wyniku kształcenia w systemie formalnym, jak i edukacji nieformalnej. Może też przybierać formę kształcenia incydentalnego, do którego dochodzi w domu, w pracy i w społeczności. Istotny wkład w pojmowanie koncepcji edukacji ustawicznej miała Rada Unii Europejskiej. W opublikowanym 27 czerwca 2002 r. rozporządzeniu Rady w sprawie uczenia się przez całe życie stwierdzono, że kształcenie ustawiczne to proces edukacyjny trwający od fazy przedszkolnej do fazy emerytalnej, obejmujący wszystkie formy kształcenia, tj. kształcenie formalne, pozaformalne i nieformalne. Edukacja permanentna odnosi się do trwającej przez

¹ Eurostat regional yearbook 2014, *Education*, Statistical books, Publications Office of the European Union, Luxembourg 2014, s. 74.

² J. Wiktorowicz, *Obraz kształcenia ustawicznego w Polsce na tle pozostałych krajów Unii Europejskiej*, [w:] M. Znajmiecka-Sikora, E. Roszko (red.), *Podstawy kształcenia ustawicznego od A do Z*, Wydawnictwo EGO, Łódź 2010, s. 44; J. Grotowska-Leder, *Rzecz o kształceniu dorosłych. Lifelong Learning w Polsce, w perspektywie Unii Europejskiej*, „Acta Universitatis Lodzensis, Folia Sociologica” 2014, nr 20, s. 120; Z. Wiatrowski, *Edukacja ustawiczna – nadal nieokreślona*, „Edukacja Ustawiczna Dorosłych” 2012, nr 1, s. 40–43.

całe życie aktywności jednostki, związanej z rozwojem wiedzy, kompetencji i umiejętności w perspektywie osobistej, obywatelskiej, społecznej i zawodowej³.

Monitorowanie postępów w obszarze kształcenia ustawicznego to wymóg konieczny, wynikający z przesłanek o charakterze ekonomicznym i społecznym, zarówno na poziomie mikro, jak i makro. Główne wytyczne w zakresie międzynarodowych statystyk w obszarze edukacji ustawicznej wyznaczają trzy organizacje: UNESCO, OECD oraz Eurostat. Podstawowym źródłem danych statystycznych w tym zakresie jest wspólny kwestionariusz wymienionych instytucji. Uzyskane wyniki stanowią kluczowy element bazy danych Eurostatu zawierającej informacje statystyczne z obszaru edukacji permanentnej. Ponadto organizacja ta zbiera dane pokazujące zróżnicowanie regionalne. Udział obywateli w kształceniu ustawicznym oceniany jest przede wszystkim poprzez badanie gospodarstw domowych, a w szczególności z wykorzystaniem Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL, *Labour Force Survey*, LFS)⁴. Dodatkowych informacji na temat edukacji permanentnej osób dorosłych dostarczają międzynarodowe badania ankietowe: tj. badanie edukacji dorosłych (*Adult Education Survey*, AES) oraz badanie poświęcone ustawicznemu kształceniu zawodowemu (*Continuing Vocational Training Survey*, CVTS). Nowszym przedsięwzięciem jest badanie kompetencji osób dorosłych (*The Programme for the International Assessment of Adult Competencies*, PIAAC)⁵ przygotowane przez OECD. Poszczególne badania zostaną szerzej omówione w dalszej części artykułu.

Celem niniejszego opracowania jest syntetyczne ukazanie dokonań i zmian, jakie zostały osiągnięte w UE w sferze rozwoju wskaźników pomiaru kształcenia ustawicznego w okresie ostatnich 15 lat. Na realizację celu głównego składają się dwa cele szczegółowe, tj.

- omówienie metod pomiaru kształcenia ustawicznego w oparciu o dokumenty unijne,
- przedstawienie źródeł danych statystycznych w obszarze edukacji permanentnej, ze szczególnym uwzględnieniem edukacji osób dorosłych.

W artykule podkreślono istotę działań związanych z ilościowym ujęciem kształcenia ustawicznego. W kompleksowy sposób zaprezentowano prace podjęte przez instytucje międzynarodowe, w tym Komisję Europejską, we wspomnianym zakresie. Intensyfikacja

prac związanych z pomiarem kształcenia ustawicznego przypada na okres realizacji strategii lizbońskiej, stąd liczne opracowania prezentowane w kolejnych punktach pochodzą właśnie z lat 2000–2010. Nie umniejsza to jednak ich aktualności. Monitorowanie wskazanych w strategii *Europa 2020* poziomów odniesienia bazuje na osiągnięciach wypracowanych właśnie w poprzednim okresie programowania.

Wskaźniki pomiaru – informacje ogólne

Pomiar udziału obywateli w kształceniu ustawicznym jest zagadnieniem złożonym, gdyż obejmuje różne poziomy kształcenia. Strategiczne ramy odniesienia w obszarze europejskiej współpracy na rzecz edukacji i szkoleń (zob. *Edukacja i szkolenia 2020 – ET 2020*)⁶ zostały przyjęte w maju 2009 roku. Bazują one na doświadczeniu programu roboczego *Edukacja i szkolenia 2010 – ET2010*. Dokument ten określa wspólnotowe cele strategiczne oraz podaje zbiór zasad pozwalających na ich osiągnięcie w odniesieniu do edukacji permanentnej. Sformułowane zostały w nim cztery cele strategiczne dotyczące kształcenia i szkoleń:

- urzeczywistnienie idei kształcenia ustawicznego oraz mobilności obywateli,
- poprawa jakości i efektywności edukacji i szkoleń,
- promocja sprawiedliwości i spójności społecznej oraz aktywności obywatelskiej,
- zwiększenie kreatywności i innowacyjności na każdym etapie edukacji i szkoleń⁷.

Dodatkowo wyznaczonych zostało kilka punktów odniesienia. Regularna weryfikacja wybranych wskaźników statystycznych pozwoli na monitorowanie i raportowanie zmian w obszarze kształcenia ustawicznego. Przyjęto, że do roku 2020 średnia wartość wskaźnika określającego udział osób w wieku od 25 do 64 lat w kształceniu ustawicznym osiągnie poziom przynajmniej 15 proc., co ma przyczynić się do zwiększenia uczestnictwa osób dorosłych, w szczególności tych o niskich kwalifikacjach, w procesie uczenia się przez całe życie⁸. Osiągnięcie założonego poziomu odniesienia jest poważnie zagrożone. Aktualnie udział osób dorosłych w edukacji i szkoleniach według danych z Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności wynosi 10,7 procent. Ponadto jedynie sześć spośród

³ Council Resolution of 27 June 2002 on lifelong learning, 2002/C 163/01, Official Journal of the European Communities, 9.7.2002, s. 2, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2002:163:0001:0003:EN:PDF>.

⁴ *Europe in figures – Eurostat yearbook 2012, Education and training*, Statistical books, Publications Office of the European Union, Luxembourg 2012, s. 197.

⁵ Rezolucja Rady w sprawie odnowionej europejskiej agendy w zakresie uczenia się dorosłych, 2011/C 372/01, Dz.Urz. Unii Europejskiej, 20.12.2011, s. 6, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:372:0001:0006:PL:PDF>.

⁶ Konkluzje Rady z dnia 12 maja 2009 r. w sprawie strategicznych ram europejskiej współpracy w dziedzinie kształcenia i szkolenia („ET 2020”), 2009/C 119/02, Dz.Urz Unii Europejskiej, [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52009XG0528\(01\)&from=PL](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52009XG0528(01)&from=PL).

⁷ *Eurostat regional yearbook 2014*, dz.cyt., s. 74.

⁸ *Europe in figures – Eurostat yearbook 2012, Education and training*, Statistical books, Publications Office of the European Union, Luxembourg, s. 196.

państw członkowskich może pochwalić się wskaźnikiem przekraczającym ustalony poziom odniesienia. Problem dotyczy szczególnie osób o najniższym wykształceniu oraz osób starszych⁹.

W listopadzie 2012 r. opublikowane zostały konkluzje Rady pt. *Kształcenie i szkolenie a strategia Europa 2020 – rola kształcenia i szkolenia w naprawie gospodarczej, we wzroście gospodarczym oraz w pobudzeniu zatrudnienia*¹⁰, gdzie zapisano, że potrzeby gospodarki i rynku pracy ulegają zmianom, do których kompetencje i umiejętności zarówno młodych, jak i dorosłych obywateli muszą być stale dostosowywane. Promocja zdolności jednostki do zatrudnienia powinna się odbywać zarówno za pośrednictwem systemu edukacji i szkoleń, jak i w miejscu pracy. Jest to wspólny obowiązek sektora publicznego i prywatnego wpisujący się w kontekst edukacji ustawicznej¹¹.

Spśród proponowanych w ramach strategii *Europa 2020* inicjatyw kluczowy dla koncepcji uczenia się przez całe życie jest *Program na rzecz nowych umiejętności i zatrudnienia (Agenda for new skills and jobs)*¹². Ponadto z konkluzji Rady z roku 2011 w sprawie roli edukacji i szkolenia w realizacji strategii *Europa 2020*¹³ wynika, że należy zapewnić obywatelom łatwiejszy dostęp do doradztwa oraz uczenia się przez całe życie.

Przygotowanie, wdrożenie i rozwój spójnej polityki w obszarze kształcenia ustawicznego oraz tworzenie odpowiednich narzędzi wsparcia i programów naprawczych wymagają dostępu do rzetelnych i porównywalnych informacji w tym zakresie oraz danych statystycznych. Statystyka i wskaźniki pomiaru stanowią istotny element bieżących działań w obszarze kształcenia ustawicznego. Dynamicznie zachodzące zmiany w odniesieniu do kształcenia permanentnego wymagają dostosowania do nich narodowych systemów odpowiedzialnych za zbieranie danych statystycznych. Jednocześnie konieczne jest określenie zasad, sposobów i metod pomiaru tego zjawiska. Należy pamiętać, że dane statystyczne UE

bazują na krajowych systemach statystycznych, zatem zapewnienie ich porównywalności i przejrzystości jest koniecznością. Każdy kraj jest odpowiedzialny za dostarczenie zharmonizowanych danych pozyskanych z badań ankietowych czy też gromadzonych w ramach działań administracyjnych¹⁴.

Wskaźniki pomiaru oraz odpowiadające im poziomy odniesienia są niezbędnym elementem procesu tworzenia efektywnej polityki UE – polityki, która bazuje na faktach opisanych za pomocą liczb. W gestii stałej grupy roboczej ekspertów ds. wskaźników i poziomów odniesienia, złożonej z przedstawicieli krajów członkowskich, Komisji Europejskiej, Eurostatu, ETF, Cedefop oraz CRELL leży rozwój oraz uzasadnienie wskaźników stosowanych w obszarze edukacji. Opracowane wskaźniki do oceny kształcenia ustawicznego są cały czas aktualne. Z jednej strony pozwoliły one na ocenę realizacji założeń sformułowanych w ramach procesu lizbońskiego¹⁵, z drugiej zaś służą bieżącemu monitorowaniu postępów w osiągnięciu celów strategii *Europa 2020*, w tym programu *Edukacja i szkolenie 2020*.

Ujęcie ilościowe poszczególnych zagadnień związanych z kształceniem ustawicznym pozwala na monitorowanie postępów poczynionych w obszarach podlegających weryfikacji. Ocena działań podejmowanych w obszarze edukacji permanentnej za pomocą wspomnianej grupy wskaźników przyczynia się do identyfikacji inicjatyw przynoszących najlepsze efekty, daje podstawę do prowadzenia analiz porównawczych wewnątrz UE oraz z innymi krajami, umożliwia także statystyczną ocenę realizacji wytycznych polityki¹⁶.

Szczegółowe zalecenia w zakresie wskaźników pomiaru w odniesieniu do kształcenia ustawicznego znajdują się w następujących dokumentach:

- komunikat Komisji z dnia 21 listopada 2001 r. w sprawie urzeczywistniania europejskiego obszaru uczenia się przez całe życie (*Making a European Area of Lifelong Learning a Reality*)¹⁷,

⁹ *Education and Training, Monitor 2015*, Publications Office of the European Union, Luxembourg 2015, s. 78.

¹⁰ Konkluzje Rady z dnia 26 listopada 2012 r. pt. „Kształcenie i szkolenie a strategia Europa 2020” – rola kształcenia i szkolenia w naprawie gospodarczej, we wzroście gospodarczym oraz w pobudzeniu zatrudnienia, 2012/C 393/02, Dz.Urz. Unii Europejskiej, s. 6, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012XG1219%2802%29&from=PL>.

¹¹ Tamże.

¹² *An agenda for New Skills and Jobs: A European contribution towards Full Employment*, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, COM(2010) 682/3, Brussels 2010, http://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:776df18f-542f-48b8-9627-88aac6d3ede0.0003.03/DOC_1&format=PDF.

¹³ Konkluzje Rady w sprawie roli kształcenia i szkolenia w realizacji strategii „Europa 2020”, 2011/C 70/01, Dz.Urz. Unii Europejskiej, 4.3.2011, s. 2, [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011XG0304\(01\)&from=PL](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011XG0304(01)&from=PL).

¹⁴ Komunikat Komisji *Spójne ramy wskaźników i poziomów odniesienia dla potrzeb monitorowania postępów realizacji celów lizbońskich w dziedzinie kształcenia i szkoleń*, KOM(2007) 61 wersja ostateczna, Bruksela, 21.2.2007, s. 10, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52007DC0061&from=PL>.

¹⁵ Cedefop, <http://www.cedefop.europa.eu/en/events-and-projects/events/meeting-standing-group-indicators-and-benchmarks>.

¹⁶ Commission Staff Working Document *Progress Towards The Lisbon Objectives in Education and Training. Report based on indicators and benchmarks*, SEC(2006) 639, Brussels, 16.5.2006, s. 3.

¹⁷ Communication from the Commission of 21 November 2001 on making a European area of lifelong learning a reality, COM(2001) 678 final, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=celex:52001DC0678>.

- dokument roboczy Komisji poświęcony praktyce i wskaźnikom pomiaru w odniesieniu do kształcenia ustawicznego (*Commission Staff Working Paper: Lifelong Learning – Practice and indicators*)¹⁸,
- dokument roboczy Komisji z roku 2006 dotyczący postępów w zakresie realizacji celów lizbońskich w obszarze edukacji i szkoleń (*Commission of the European Communities, Commission Staff Working Document. Progress Towards The Lisbon Objectives in Education and Training. Report based on indicators and benchmarks*)¹⁹,
- komunikat Komisji Europejskiej z lutego 2007 roku *Spójne ramy wskaźników i poziomów odniesienia dla potrzeb monitorowania postępów realizacji celów lizbońskich w dziedzinie kształcenia i szkoleń (Communication from the Commission. A coherent framework of indicators and benchmarks for monitoring progress towards the Lisbon objectives in education and training)*,
- dokument roboczy *European Lifelong Learning Indicators – ELLI*²⁰.

Przegląd wskaźników pomiaru

Szerokie spektrum metod pomiaru przedstawione zostało w dokumencie Komisji Europejskiej *Making a European Area of Lifelong Learning a Reality*, opublikowanym w roku 2001. Stanowi on nawiązanie do innych wcześniejszych opracowań z tego zakresu. Bazuje w dużej mierze na komunikacie Komisji Europejskiej na temat wskaźników strukturalnych (*Communication on Structural Indicators*²¹), w którym znalazła się propozycja zastosowania trzech wskaźników pozwalających na ocenę kształcenia ustawicznego. Każdy z nich pochodzi z innej dziedziny, a tym samym dotyczy innego obszaru, który powiązany jest z kształceniem ustawicznym, brakuje jednak jednoznacznego określenia znaczenia poszczególnych wskaźników dla oceny przedmiotowego zagadnienia (zob. tabela 1).

W komunikacie Komisji Europejskiej z 21 listopada 2001 r. w sprawie urzeczywistniania europejskiego obszaru uczenia się przez całe życie (*Making a European Area of Lifelong Learning a Reality*) wymienionych zostało pięć kolejnych wskaźników pomiaru (szcze-

Tabela 1. Priorytetowe obszary działania wraz ze wskaźnikami oceny

Obszary	Dziedzina/Opis	Nazwa wskaźnika	Źródło
Inwestycje (Investment)	INNOWACJE I BADANIA (<i>Innovation and research</i>) Wskaźniki z tej dziedziny pozwalają na ocenę zmian w następujących obszarach: transformacja w kierunku gospodarki opartej na wiedzy poprzez lepszą politykę w sferze B+R, edukacji oraz społeczeństwa informacyjnego	Wydatki publiczne na edukację jako proc. PKB (<i>Public expenditure on education as a percentage of GDP</i>)	UNESCO – OECD – EUROSTAT (UOE)
Udział (Participation)	ZATRUDNIENIE (<i>Employment</i>) Wskaźniki z tej dziedziny pozwalają na ocenę zmian w następujących obszarach: poprawa zatrudnienia w Europie, zapewnienie równych szans na rynku pracy kobietom i mężczyznom, znaczenie „aktywnej polityki zatrudnienia” z uwzględnieniem kształcenia ustawicznego	Procentowy udział osób w wieku 25–64 lata uczestniczących w edukacji i szkoleniach (<i>Percentage of population, aged 25–64, participating in education and training</i>)	Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL) (<i>Labour Force Survey – LFS</i>)
Opuszczający system edukacji (Early school leavers)	SPÓJNOŚĆ SPOŁECZNA (<i>Social cohesion</i>) Wskaźniki z tej dziedziny pozwalają na ocenę zmian w następujących obszarach: poziom i trwałość zjawiska biedy, nierównomierność dochodów, ryzyko wykluczenia społecznego	Udział osób w wieku 18–24 lata, jedynie z wykształceniem gimnazjalnym, nieuczestniczących w edukacji i szkoleniach (<i>Share of the population aged 18–24 with only lower-secondary education and not in education or training</i>)	Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL) (<i>Labour Force Survey – LFS</i>)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Communication from the Commission of 21 November 2001 on making a European area of lifelong learning a reality, COM(2001) 678 final, s. 27, http://aei.pitt.edu/42878/1/com2001_0678.pdf; Commission Communication on Structural Indicators, presenting 35 indicators as a basis for the Synthesis Report, COM (2001) 619.

¹⁸ Commission Staff Working Paper *Lifelong Learning – Practice and indicators*, Brussels, SEC(2001)1939, 23.11.2001, s. 17–18, <http://www.eumonitor.nl/9353000/1/j9vvik7m1c3gyxp/vi7jgrrs7dvj>.

¹⁹ Commission Staff Working Document *Progress Towards The Lisbon Objectives in Education and Training*, dz.cyt., s. 49–50.

²⁰ *European Lifelong Learning Indicators (ELLI). Developing a Conceptual Framework, Working Paper, version 2.0.*, Bertelsmann Stiftung, 2008.

²¹ Commission Communication on Structural Indicators, presenting 35 indicators as a basis for the Synthesis Report, COM (2001) 619; COM (2000) 594.

Kształcenie ustawiczne – istota zagadnienia...

gólne omówienie zob. tab. 2), które łącznie mają się przyczynić do lepszego monitorowania postępów w zakresie trzech spośród sześciu proponowanych priorytetowych obszarów działania dotyczących inwestowania czasu i pieniędzy w kształcenie (*Investing time and money in learning*), podstawowych umiejętności (*Basic skills*) oraz pedagogiki innowacyjnej (*Innovative pedagogy* – szczególne znaczenie ma tutaj zwłaszcza e-learning²²). Pozostałe priorytetowe obszary działania to: ocena wartości kształcenia (*Valuing learning*), informacja, pomoc, doradztwo (*Information, guidance, counselling*), integracja osób uczących się oraz połączenie szans płynących z kształcenia (*Bringing together learners and learning opportunities*).

W omawianym dokumencie *Making a European Area of Lifelong Learning a Reality* Komisja Europejska przedstawia również wskaźniki uzupełniające (*Additio-*

nal indicators), których rozwój następował w ramach następujących działań:

- Europejska Strategia Zatrudnienia (*The European Employment Strategy*)²³,
- Europejska Agenda Społeczna (*The European Social Agenda*)²⁴,
- inicjatywy na rzecz jakości pracy (*The Communication on quality in work*)²⁵,
- uzupełnienie do raportu na temat przyszłych celów systemu edukacji i szkoleń (*The Follow-up to the Concrete Objectives Report*)²⁶.

W wyniku pracy grupy roboczej ds. pomiaru kształcenia ustawicznego (*The Task Force on Measuring Lifelong Learning*)²⁷ określono ogólne ramy rozwoju informacji statystycznych w dziedzinie kształcenia ustawicznego oraz dokonano przeglądu metodologii statystycznych. Miało to na celu wskazanie dodatkowych źródeł

Tabela 2. Wskaźniki oceny kształcenia ustawicznego

Nazwa wskaźnika – PL	Nazwa wskaźnika – ANG	Źródło
Wydatki przedsiębiorstw na edukację i szkolenia jako udział w ogólnych kosztach pracy	<i>Expenditure on education/training in enterprises as a percentage of labour costs</i>	Badanie Ustawicznego Kształcenia Zawodowego (UKZ) (<i>Continuing Vocational Training Survey – CVTS</i>)
Wydatki gospodarstw domowych na edukację jako proc. wydatków ogółem	<i>Household expenditure on education as a percentage of total expenditure</i>	Badanie Budżetów Gospodarstw Domowych (<i>Household Budget Survey – HBS</i>)
Udział w edukacji i szkoleniach według obszaru/kierunku kształcenia	<i>Participation in education/training by field of study</i>	Unesco – OECD – Eurostat
Kształcenie w przedsiębiorstwach według form kształcenia	<i>Learning in enterprises by form of learning</i>	Badanie Ustawicznego Kształcenia Zawodowego (UKZ) (<i>Continuing Vocational Training Survey – CVTS</i>)
Przeciętna liczba uczniów przypadająca na jeden komputer z dostępem do internetu	<i>Average number of pupils per on-line computer in schools</i>	Eurobarometer

Źródło: opracowanie własne na podstawie Communication from the Commission of 21 November 2001 on making a European area of lifelong learning a reality, COM(2001) 678 final, s. 39, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=celex:52001DC0678>.

²² Por. Council Resolution of 13 July 2001 on e-Learning, 2001/C 204/02, Official Journal of the European Communities, [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001G0720\(02\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001G0720(02)&from=EN); Communication from the Commission to the Council and the European Parliament *The eLearning Action Plan. Designing tomorrow's education*, COM(2001) 172 final, Brussels, 28.3.2001, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52001DC0172>.

²³ Komitet Zatrudnienia – grupa ds. wskaźników (The EMCO Indicators Group) prowadzi prace nad wskaźnikami pozwalającymi na monitorowanie postępów wdrożenia wytycznych Europejskiej Strategii Zatrudnienia, por.: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=115>.

²⁴ Komitet Ochrony Socjalnej – podgrupa ds. wskaźników (The Social Protection Committee Indicators Subgroup) odpowiedzialny jest za raport prezentujący wskaźniki w obszarze włączenia społecznego, por.: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=830&langId=en>.

²⁵ Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions *Employment and Social Policies: a framework for investing in quality*, COM(2001) 313 final, 20.6.2001, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2001:0313:FIN:EN:PDF>.

²⁶ Follow-up of the Report on the concrete future objectives of the education and training systems, DG EAC/A-1/TS D(2002), s. 17–18, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=URISERV:c11086&qid=1434437790003&from=EN>; Joint report by the Council and the Commission to the Barcelona European Council, Detailed Work Programme on the Follow-Up of the Objectives of Education and Training Systems in Europe, C 142/01, Official Journal of the European Communities, 14.06.2002, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2002.142.01.0001.01.ENG&toc=OJ:C:2002:142:TOC.

²⁷ Report of the Eurostat Task Force on Measuring Lifelong Learning, Eurostat, February 2001, s. 15, <http://www.clab.edc.uoc.gr/hy302/papers/lifelong%20learning%20in%20EU%20report%202001.pdf>.

informacji w obszarze edukacji permanentnej oraz ich dalszy rozwój. W dokumencie podkreśla się znaczenie pracodawcy dla kształcenia ustawicznego, który odgrywa w tym obszarze podwójną rolę: po pierwsze dostawca szkoleń, po drugie odbiorcy dostępnej na rynku oferty szkoleń.

Komunikat odwołuje się również do prac grupy roboczej zajmującej się wskaźnikami pomiaru w zakresie jakości kształcenia ustawicznego. Grupa złożona z 36 ekspertów, w skład której weszli przedstawiciele 34 krajów europejskich (w tym Polski) oraz OECD i UNESCO, pracowała od stycznia 2001 r., a raport podsumowujący został opublikowany w czerwcu 2002 roku. W następstwie przeprowadzonych konsultacji wyodrębnione zostały cztery obszary, zawierające propozycję łącznie 15 wskaźników pozwalających na ocenę jakości kształcenia ustawicznego. Jednym z proponowanych wskaźników jest oczywiście udział dorosłych mieszkańców w kształceniu i szkoleniach, który jednakże odnosi się jedynie do edukacji formalnej²⁸.

W roku 2001 opublikowany został również dokument roboczy Komisji, podejmujący dwa zagadnienia. Pierwsze z nich to zagadnienie dobrych praktyk w zakresie edukacji ustawicznej, w przypadku którego głównym źródłem informacji była wspólna publikacja Cedefop oraz Eurydice: *National actions to implement lifelong learning in Europe*²⁹. Drugie z poruszanych zagadnień to wskaźniki pomiaru. W tym kontekście autorzy opracowania zauważyli, że dzięki dostępnym wskaźnikom (pokazującym kompetencje i umiejętności zdobyte w systemie formalnym oraz udział w edukacji i szkoleniach) możliwa jest ocena, na ile sytuacja na rynku pracy osób dobrze wyedukowanych oraz wyszkolonych jest lepsza aniżeli pozostałych. W opracowaniu pojawiła się także propozycja nowych wskaźników, tj.: liczby certyfikatów według kierunku kształcenia oraz liczby wejść na portale krajowe i unijne zawierające oferty pracy oraz szkoleń³⁰.

Problem pomiaru kształcenia ustawicznego powraca w opracowanym w roku 2006 dokumencie roboczym Komisji na temat postępów w realizacji celów lizbońskich w dziedzinie edukacji i szkoleń (*Commission Staff Working Document. Progress Towards The Lisbon Objectives in Education and Training. Report based on indicators and benchmarks*). Opracowanie to stanowi podsumowanie wcześniej podjętych działań, czego potwierdzeniem

jest odwołanie w tekście do dokumentu roboczego Komisji z 2004 roku *New Indicators on Education and Training*, w którym stwierdzono, że sprawą istotnej wagi jest poprawa jakości i porównywalności obecnych wskaźników, zwłaszcza w obszarze kształcenia ustawicznego³¹. Dlatego też Stała Grupa ds. Wskaźników oraz pozostałe grupy robocze zostały zobowiązane do zaproponowania nowych wskaźników. Plan działania został sformułowany w odniesieniu do 9 obszarów, w których mają być realizowane prace. Do tych obszarów zaliczone zostały: kluczowe kompetencje, efektywność inwestycji, ICT, mobilność, kształcenie dorosłych, edukacja i szkolenia zawodowe, języki obce, rozwój zawodowy nauczycieli oraz włączenie społeczne i aktywność obywatelska.

W nawiązaniu do powyższego w raporcie *Progress Towards The Lisbon Objectives in Education and Training* wyróżniona została część zatytułowana *Nowe wskaźniki*. Wytyczne zawarte w tej części mają przyczynić się do opracowania spójnych ram dotyczących wskaźników pomiaru oraz punktów odniesienia.

W kwestii wskaźników pozwalających na monitorowanie postępów realizacji unijnych celów w dziedzinie kształcenia i szkoleń nadal wiele jest do zrobienia³². W komunikacie *Spójne ramy wskaźników i poziomów odniesienia dla potrzeb monitorowania postępów realizacji celów lizbońskich w dziedzinie kształcenia i szkoleń*³³ wymienionych zostało łącznie 20 wskaźników służących ocenie postępów realizacji celów wyznaczonych w dziedzinie kształcenia i szkoleń w strategii lizbońskiej. Dziewięć wskaźników to tzw. wskaźniki podstawowe, które znalazły już wcześniej zastosowanie w procesie monitorowania postępów realizacji celów lizbońskich w omawianej dziedzinie. Kolejne jedenaście to wskaźniki związane z obszarami, w których prowadzone były wówczas prace rozwojowe³⁴. Część z nich nadal trwa, chociażby w obszarze znajomości języków obcych czy umiejętności informatycznych. Warto zauważyć, że wskaźniki podstawowe, o których była mowa, mają funkcjonować na wyższym poziomie ogólności, podczas gdy dodatkowym źródłem informacji statystycznych mają być wskaźniki kontekstowe. Chociaż od momentu, w którym Komisja Europejska opublikowała omawiany komunikat, minęło już 8 lat, kwestia pomiaru zjawiska jest nadal aktualna. Potwierdzeniem tego jest chociażby ustalony przez Komisję Europejską zakres działań na lata 2012–2014,

²⁸ European Report on Quality Indicators of Lifelong Learning, Brussels, June 2002, s. 7, http://www.aic.lv/bologna/Bologna/contrib/EU/report_qual%20LLL.pdf.

²⁹ *National actions to implement Lifelong Learning in Europe*, Brussels, 2001 http://www.indire.it/lucabas/lkmw_file/eurydice/iniziativa_nazionali_III_2001_EN.pdf.

³⁰ Commission Staff Working Paper *Lifelong Learning – Practice and indicators*, SEC(2001)1939, Brussels, 23.11.2001, s. 17-18, <http://www.eumonitor.nl/9353000/1/j9vvik7m1c3gyxp/vi7jgsrs7dvj>.

³¹ Commission Staff Working Paper *New Indicators on Education and Training*, SEC(2004) 1524, Brussels, 29.11.2004, s. 2, <http://www.eumonitor.nl/9353000/1/j9vvik7m1c3gyxp/vi7jgszeczy9?pc=1>.

³² Por. Interim Evaluation of the strategic framework for European cooperation in education and training (ET 2020), Final Report, Ecorys, UK, October 2014.

³³ Komunikat Komisji *Spójne ramy wskaźników i poziomów odniesienia dla potrzeb monitorowania postępów realizacji celów lizbońskich w dziedzinie kształcenia i szkoleń*, KOM(2007) 61 wersja ostateczna, Bruksela, 21.2.2007, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52007DC0061&from=PL>.

³⁴ Tamże, s. 4–5, 9.

obejmujący zacieśnienie współpracy z państwami członkowskimi oraz wymianę informacji na temat krajowych polityk i praktyk dotyczących kształcenia ustawicznego. Przyjęty kierunek działań przyczyni się do usprawnienia procesu zbierania i gromadzenia danych na temat uczenia się dorosłych. Jednocześnie wpisuje się on w koncepcję aktualizacji spójnych ram wskaźników i poziomów odniesienia³⁵.

Warto zauważyć, że proces tworzenia polityki w UE nie ulega dynamicznym zmianom. Dlatego też w aktualnej strategii *Europa 2020*, podobnie jak to miało miejsce w strategii lizbońskiej, istnieje potrzeba zachowania spójności strukturalnej pomiędzy wskaźnikami i poziomami odniesienia a zasadniczymi dziedzinami polityki unijnej, które zostały zapisane w programie *Edukacja i szkolenia 2020*. Nadal aktualna pozostaje kwestia urzeczywistnienia uczenia się przez całe życie – postępy w tym zakresie monitorowane są na podstawie dwóch wskaźników: udziału osób dorosłych w uczeniu się przez całe życie oraz umiejętności osób dorosłych. Dodatkowo odsetek osób młodych posiadających wykształcenie ponadgimnazjalne będzie służył ocenie stopnia przygotowania młodego pokolenia do uczenia się przez całe życie.

Ostatnie z dokonań w obszarze pomiaru kształcenia ustawicznego, na które zdecydowanie warto zwrócić uwagę, to projekt sfinansowany przez Komisję Europejską, a zrealizowany przez Fundację Bertelsmann – *The European Lifelong Learning Indicators (ELLI)* – którego celem było stworzenie oraz wdrożenie syntetycznego miernika, znanego pod nazwą *ELLI-Index*. Wskaźnik ten pozwala na ocenę kształcenia ustawicznego na podstawie danych dostępnych na poziomie krajowym. Miernik *ELLI-Index* bazuje na dokonaniach Międzynarodowej Komisji UNESCO ds. Edukacji dla XXI wieku, w tym na koncepcji opisanej w raporcie przygotowanym w roku 1996 pod przewodnictwem Jacques'a Delorsa *Edukacja. Jest w niej ukryty skarb (Learning: the Treasure Within)*³⁶. Właśnie w tym raporcie edukacja ustawiczna została przedstawiona za pomocą czterech głównych filarów: *uczyć się, aby żyć wspólnie; uczyć się, aby wiedzieć; uczyć się, aby działać; uczyć się, aby być*. Każdy z filarów ma swoje główne przesłanie³⁷:

- *uczyć się, aby wiedzieć (learning to know)* – odnosi się do zdobywania wiedzy, jednostka dąży do lepszego poznania i zrozumienia otaczającego ją świata; nawiązuje do uczestnictwa jednostki w systemie formalnym;

- *uczyć się, aby działać (learning to do)* – to umiejętność związana z zastosowaniem zdobytej wiedzy w praktyce, przez to silnie związana jest z życiem zawodowym jednostki, nabyte kompetencje ewoluują, podlegają doskonaleniu, jednocześnie sprzyjają budowaniu innowacyjnej i kreatywnej postawy w życiu zawodowym; nawiązuje do uczestnictwa jednostki w szkoleniu zawodowym;
- *uczyć się, aby żyć wspólnie (learning to live together, learning to live with others)* – to koncepcja uczenia się współżycia z innymi w społeczeństwie, edukacja odpowiedzialna jest za pokazywanie i uświadamianie różnic występujących pomiędzy ludźmi, uczy akceptacji dla odmienności; nawiązuje do edukacji sprzyjającej spójności społecznej;
- *uczyć się, aby być (learning to be)* – dotyczy kształcenia pozwalającego jednostce na podejmowanie właściwych decyzji tak w wymiarze społecznym, gospodarczym, jak i zawodowym, jednostka powinna być zdolna do samodzielnego i konstruktywnego myślenia oraz wyrażania (formułowania) niezależnych opinii; nawiązuje do edukacji służącej rozwojowi osobistemu jednostki.

Koncepcja konstrukcji *European Lifelong Learning Indicators Index (ELLI-Index)*³⁸ została oparta na metodach statystycznych charakterystycznych dla analiz wielowymiarowych, co zdecydowanie podnosi rzetelność i wiarygodność wskaźnika. Indeks składa się z czterech płaszczyzn, z których każda następną stanowi uszczegółowienie poprzedniej. Pierwsza z płaszczyzn to filary edukacji (*pilars*), druga to obszary (*constructs*), trzecia to wskaźniki (*indicators*), a ostatnia to zmienne (*measures*) (zob. rys. 1).

Spośród czterech filarów: *uczyć się, aby wiedzieć; uczyć się, aby działać; uczyć się, aby żyć wspólnie; uczyć się, aby być*, dla oceny aktywności edukacyjnej osób dorosłych najważniejszy jest ostatni z wymienionych. Składają się na niego trzy obszary, tj.:

- podaż kształcenia zawodowego oraz szkoleń związanych z pracą,
- udział w zawodowym kształceniu oraz szkoleniach związanych z pracą,
- rezultaty (kwalifikacje zawodowe, umiejętności oraz postawa i zachowania).

Każdy z obszarów został następnie podzielony na wskaźniki, a te kolejno na zmienne³⁹.

³⁵ Rezolucja Rady w sprawie odnowionej europejskiej agendy w zakresie uczenia się dorosłych, 2011/C 372/01, Dz.Urz. Unii Europejskiej, 20.12.2011, s. 4, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011G1220%2801%29&from=PL>.

³⁶ Por. J. Delors, et al., *Report to UNESCO of the International Commission on Education for the Twenty-first Century, Learning: the Treasure Within*, UNESCO Publishing, 1996, <http://unesdoc.unesco.org/images/0010/001095/109590eo.pdf>.

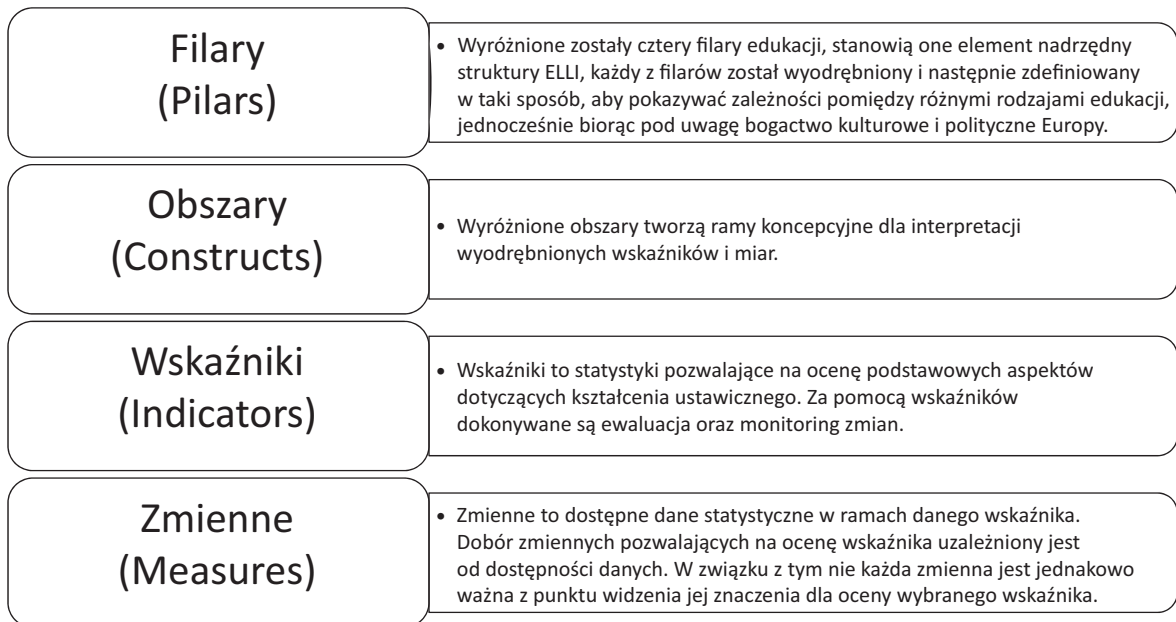
³⁷ B. Czwartos, *Kształcenie ustawiczne – czyli o wyzwaniach edukacyjnych wpływających na jakość życia*, 2009, s. 4–6, [http://www.adam-europe.eu/prj/5651/prd/1/1/\(Kszta%C5%82cienie%20ustawiczne-%20artyku%C5%82%20%206.1\).pdf](http://www.adam-europe.eu/prj/5651/prd/1/1/(Kszta%C5%82cienie%20ustawiczne-%20artyku%C5%82%20%206.1).pdf).

³⁸ Wyniki uzyskane przy zastosowaniu ELLI-Index są bardzo interesujące z punktu widzenia podejmowanego w artykule tematu, niemniej jednak ze względu na obszerność zagadnienia zostanie ono podjęte przez autorkę w odrębnym opracowaniu.

³⁹ *European Lifelong Learning Indicators. Developing a Conceptual Framework, Working Paper, Ver. 2.0.*, Bertelsman Stiftung, 2008, s. 11.

Rysunek 1. Struktura ELLI-Index

Źródło: opracowanie własne na podstawie *European Lifelong Learning Indicators (ELLI). Developing a Conceptual Framework, Working Paper, Ver. 2.0.*, Bertelsmann Stiftung, 2008.

Źródła danych statystycznych w zakresie edukacji ustawicznej dorosłych

Obraz edukacji społeczeństwa we współczesnym świecie zgodnie z tym, co podaje Klasyfikacja Działań Edukacyjnych (*Classification of Learning Activities – CLA*, 2006), tworzą cztery podstawowe formy kształcenia, wymienione na rysunku 2. Zgodnie z przyjętą w CLA definicją procesu kształcenia kształcenie incydentalne nie jest przedmiotem badań statystycznych prowadzonych w tym zakresie, ponieważ nie jest działaniem zamierzonym.

Wymienione formy kształcenia są jednocześnie przedmiotem badań z zakresu kształcenia ustawicznego rozumianego jako wszelkie przejawy aktywności edukacyjnej, jakie mają miejsce przez całe życie człowieka (po zakończeniu edukacji początkowej⁴⁰) i których celem jest zwiększenie poziomu wiedzy oraz udoskonalenie kwalifikacji, a także umiejętności związanych z rozwojem osobistym, społecznym, zawodowym i obywatelskim jednostki. Przejawem aktywności edukacyjnej jest każde zorganizowane działanie, w jakim uczestniczy jednostka w celu zwiększenia poziomu wiedzy i/lub poprawy posiadanych kwalifikacji oraz umiejętności. Zamierzone działanie w odniesieniu do procesu kształcenia oznacza przemyślane poszukiwanie wiedzy, umiejętności

i kwalifikacji. Kształcenie zorganizowane to kształcenie zaplanowane i realizowane według określonego wzorca lub porządku, o precyzyjnie wyznaczonych lub domniemanych celach⁴¹. Należy zatem stwierdzić, że w badaniach dotyczących udziału osób dorosłych w edukacji i szkoleniach definicja kształcenia ustawicznego staje się mniej pojemna. Zostaje ona ograniczona do procesów oświatowych: formalnych, nieformalnych i pozaformalnych, które niezależnie od treści, poziomu i metod umożliwiają uzupełnienie wykształcenia w formach szkolnych i pozaszkolnych, dzięki czemu osoby dorosłe rozwijają swoje zdolności, wzbogacają wiedzę, udoskonalają kwalifikacje zawodowe lub zdobywają nowy zawód czy zmieniają swoje postawy⁴².

Idea uczenia się przez całe życie w odniesieniu do dorosłych obywateli znalazła rozwinięcie przede wszystkim w dwóch obszarach: tj. edukacji osób dorosłych oraz edukacji i szkoleniach zawodowych. Podstawowe źródła danych w omawianym obszarze prezentuje rysunek 3.

Wspomniane już wcześniej Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności pozwala na pozyskanie informacji na temat wielkości i struktury populacji osób aktywnych zawodowo oraz tempa i kierunków zmian, jakie zachodzą na rynku pracy z uwzględnieniem pracujących, bezrobotnych i biernych zawodowo. W ramach BAEL zbierane są również informacje

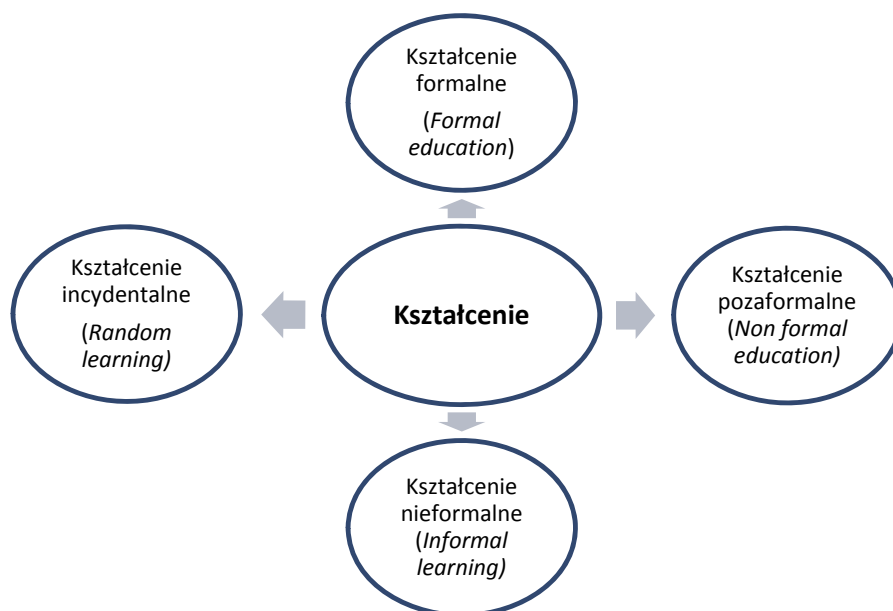
⁴⁰ Edukacja początkowa oznacza tutaj edukację na poziomie podstawowym, średnim oraz wyższym. W ujęciu szerszym edukacja początkowa to edukacja obejmująca cały proces edukacyjny, od okresu wczesnoszkolnego aż po edukację na poziomie wyższym.

⁴¹ Eurostat, http://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/en/trng_aes_esms.htm.

⁴² Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu, *Strategia rozwoju kształcenia ustawicznego do roku 2010*, „Edukacja Ustawiczna Dorosłych” 2003, nr 3, s. 7.

Kształcenie ustawiczne – istota zagadnienia...

Rysunek 2. Rodzaje kształcenia według *Classification of Learning Activities*

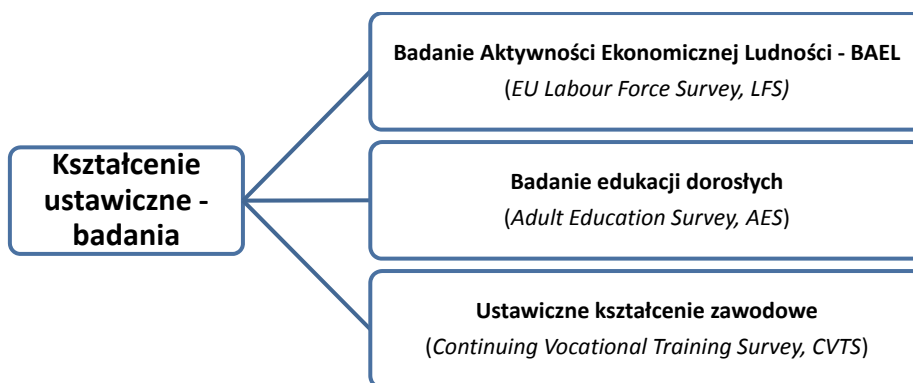
Źródło: opracowanie własne na podstawie *Classification of Learning Activities – Manual*, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg 2006.

umożliwiającej ocenę udziału osób w wieku od 25 do 64 lat w edukacji i szkoleniach. Dane pochodzące z niniejszego badania służą do oceny skuteczności realizowanej w UE polityki w tym zakresie. W ramach BAEL oceniany jest udział w edukacji lub szkoleniach w okresie do czterech tygodni poprzedzających moment przeprowadzenia badania.

Kolejne z wymienionych to badanie edukacji dorosłych (AES). Do tej pory przeprowadzone zostały dwie edycje tego badania. AES zostało zainicjowane w roku 2007, a udział w nim poszczególnych krajów członkowskich UE był wówczas dobrowolny. W roku 2011 odbyła się druga edycja badania i od tego

momentu udział jest obowiązkowy dla wszystkich wskazanych państw. Kolejna edycja badania została zaplanowana na rok 2016. Badanie edukacji dorosłych dostarcza informacji na temat udziału osób w wieku od 25 do 64 lat w edukacji i szkoleniach w podziale na trzy formy wymienione w CLA⁴³, tj. kształcenie formalne, kształcenie pozaformalne oraz kształcenie nieformalne. Klasyfikacja CLA jest głównym źródłem informacji na temat statystycznego ujęcia zagadnień związanych z udziałem ludności w procesie kształcenia ustawicznego. CLA to narzędzie wspierające proces opracowania i prezentacji porównywalnych danych statystycznych oraz wskaźników pomiaru dotyczących

Rysunek 3. Rodzaje badań w obszarze kształcenia ustawicznego dorosłych

Źródło: opracowanie własne na podstawie: http://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/en/trng_esms.htm.

⁴³ *Classification of Learning Activities – Manual*, Luxembourg, Office for Official Publications of the European Communities, 2006, http://www.uis.unesco.org/StatisticalCapacityBuilding/Workshop%20Documents/Education%20workshop%20dox/2010%20ISCED%20TAP%20IV%20Montreal/NFE_CLA_Eurostat_EN.pdf.

kształcenia zarówno na poziomie krajowym, jak i międzynarodowym. Klasyfikacja Działań Edukacyjnych odnosi się do zbierania, sporządzania oraz prezentowania danych statystycznych w odniesieniu do:

- osób fizycznych (za pośrednictwem badań ankietowych skierowanych do gospodarstw domowych, przykładem jest AES, skupiający się na zagadnieniach związanych z kształceniem) oraz instytucji szkoleniowych;
- udziału mieszkańców w procesie kształcenia oraz innych aspektów z tym związanych, tj. czasu poświęconego na edukację, wielkości środków finansowych przeznaczonych na edukację oraz inwestycji z nią związanych.

W odniesieniu do badań LFS i AES warto jeszcze zwrócić uwagę na pewien fakt. Otóż badanie edukacji dorosłych dostarcza informacji na temat udziału w edukacji i szkoleniach w okresie ostatnich 12 miesięcy, określa zatem procentowy udział osób w wieku od 25 do 64 lat, które uczestniczyły w jakiegokolwiek formie kształcenia formalnego lub pozaformalnego w okresie do 12 miesięcy przed przeprowadzeniem badania. Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności natomiast pokazuje udział w edukacji i szkoleniach w okresie ostatnich czterech tygodni. Jest to zatem procentowy udział osób w wieku od 25 do 64 lat, które uczestniczyły w edukacji bądź szkoleniach w okresie do czterech tygodni poprzedzających realizację badania. Wydłużony okres referencyjny w przypadku AES znacząco wpływa na istnienie różnic w wynikach obu scharakteryzowanych badań.

Uzupełnieniem AES jest kolejne badanie ogólnoeuropejskie, tj. badanie w obszarze ustawicznego kształcenia zawodowego (CVTS). CVTS związane jest z pozyskaniem danych na temat działań edukacyjnych (szkoleniowych) finansowanych lub przynajmniej częściowo finansowanych przez pracodawcę, których celem jest rozwój umiejętności pracownika. Punktem odniesienia dla prowadzonych w tym zakresie badań jest rok kalendarzowy. Sprawdzana jest aktywność szkoleniowa pracodawcy oraz pracowników w wybranych latach kalendarzowych. Do tej pory odbyły się cztery edycje CVTS – pierwsza w roku 1993, a kolejne w latach 1999, 2005 oraz 2010. Prezentowane w artykule wyniki tego badania odnoszą się do rezultatów uzyskanych w roku 2010.

Należy dodać, że w roku 2003 w ramach LFS został również przeprowadzony moduł *ad hoc* poświęcony kształceniu ustawicznemu (podobnie jak w przypadku AES okres referencyjny to 12 miesięcy poprzedzające moment badania). Ze względu na zmiany metodologiczne oraz różne ujęcie definicyjne wyniki poszczególnych badań nie mogą być ze sobą porównywane. I tak LFS i AES dostarczają innych wyników, chociażby ze względu na inny przyjęty okres referencyjny – cztery tygodnie w przypadku LFS, a 12 miesięcy w przypadku AES. Ponadto wprowadzane na przestrzeni lat

zmiany metodologiczne powodują, że wyniki AES z roku 2011 nie są porównywalne z wynikami z roku 2007. Podobna sytuacja ma miejsce w przypadku CVTS – najnowsze wyniki, z roku 2010, nie korespondują z wynikami z lat 1999 i 2005.

Nowszym przedsięwzięciem OECD w zakresie pomiaru edukacji ustawicznej jest międzynarodowe badanie kompetencji osób dorosłych (*The Programme for the International Assessment of Adult Competencies*, PIAAC), które przeprowadzone zostało w latach 2011–2012. W badaniu udział biorą osoby w wieku od 16 do 65 lat. PIAAC mierzy poziom kompetencji jednostki, które są istotne z punktu widzenia jej funkcjonowania we współczesnym świecie oraz nabywania nowej wiedzy i nowych umiejętności. Zbierane dane służą ocenie trzech umiejętności: rozumienia tekstu, rozumowania matematycznego oraz wykorzystywania technologii informacyjno-komunikacyjnych⁴⁴.

Podsumowanie

Współczesny świat, dla którego charakterystyczne są złożone i dynamicznie zachodzące przemiany, stawia coraz większe wyzwania przed edukacją całościową. Potrzeba ciągłego aktualizowania wiedzy stała się już powszechna. Nie dziwi więc fakt, że kształcenie ustawiczne, którego idea ewoluje na przestrzeni lat, na dobre znalazło swoje miejsce w pracach i dokumentach instytucji międzynarodowych, w tym w strategiach rozwoju Unii Europejskiej. Cel wyznaczony przez Radę Europejską w marcu 2000 roku podczas szczytu, który miał miejsce w Lizbonie, jest nadal aktualny. UE ma stać się najbardziej konkurencyjną i dynamiczną gospodarką opartą na wiedzy na świecie, gospodarką charakteryzującą się stałym wzrostem, zapewniającą dostęp do większej liczby lepszych miejsc pracy oraz wyróżniającą się pod względem spójności społecznej. W nawiązaniu do powyższego konieczna jest regularna weryfikacja postępów w osiągnięciu wyznaczonych celów. Podstawę weryfikacji stanowią mają wspólnie przyjęte wskaźniki strukturalne.

Komisja Europejska wraz z innymi organizacjami międzynarodowymi prowadzi prace nad doskonaleniem metod pomiaru wykorzystywanych w obszarze edukacji permanentnej. Wprowadzane zmiany w tym zakresie stawiają coraz wyższe wymagania przed statystyką publiczną, determinując jednocześnie dostosowanie krajowych systemów statystycznych do wytycznych unijnych. Na przestrzeni lat Komisja Europejska poczyniła istotne postępy w odniesieniu do rozwoju nowych wskaźników oraz poprawy jakości już istniejących. Nie ulega wątpliwości, że sformułowany w strategii *Europa 2020* cel – osiągnięcie średniej wartości wskaźnika udziału osób w wieku od 25 do 64 lat w kształceniu ustawicznym na poziomie co najmniej 15 proc. – wymaga regularnego monitorowania postępu działań w różnych obszarach. Uzyskanie tak

⁴⁴ *Umiejętności Polaków – wyniki Międzynarodowego Badania Kompetencji Osób Dorosłych (PIAAC)*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2013, s. 5.

znaczącego odsetka osób dorosłych zaangażowanych w aktywność edukacyjno-szkoleniową musi być wsparte inicjatywami z dziedziny innowacji i badań, zatrudnienia czy spójności społecznej.

Kształcenie ustawiczne wpisuje się w koncepcję rozwoju społeczeństwa opartego na wiedzy. Atutem kształcenia ustawicznego jest to, że uwzględnia ono indywidualny cykl egzystencji człowieka i wynikającą z niego potrzebę uaktualniania i rozszerzania posiadanej wiedzy, co odpowiada zmianom zachodzącym w czasie i przestrzeni, w jakiej jednostka funkcjonuje. Uczenie się przez całe życie to rzeczywistość, w jakiej egzystuje współczesny Europejczyk, a potwierdzają to analizy ilościowe prowadzone w tym obszarze w oparciu o powszechnie przyjęty system wskaźników. Konkludując, instytucje międzynarodowe muszą kontynuować rozpoczęty proces dostosowywania metod pomiaru do aktualnych realiów rynkowych, traktując kształcenie ustawiczne jako zagadnienie wielowymiarowe, wymagające również syntetycznego ujęcia w oparciu o dostępne wskaźniki indywidualne. Należy wypracować jednoznaczne wytyczne pozwalające na określenie wpływu poszczególnych wskaźników cząstkowych na ogólną wartość miernika określającego udział osób w wieku od 25 do 64 lat w kształceniu ustawicznym. Dzięki temu wykorzystanie analiz ilościowych będzie pełniejsze i pozwoli na jednoznaczne wskazanie tych obszarów, które wymagają najbardziej znaczącej interwencji. Istotnym krokiem w tym kierunku jest omówiony w artykule *ELLI-Index* – prezentujący wielowymiarowe ujęcie problemu, w którym wskaźniki indywidualne stanowią podstawę konstrukcji miernika syntetycznego.

Bibliografia

An agenda for New Skills and Jobs: A European contribution towards Full Employment, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, COM(2010) 682/3, Brussels 2010, http://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:776df18f-542f-48b8-9627-88aac6d3ede0.0003.03/DOC_1&format=PDF.

Cedefop, <http://www.cedefop.europa.eu/en/events-and-projects/events/meeting-standing-group-indicators-and-benchmarks>.

Classification of Learning Activities – Manual, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg 2006, http://www.uis.unesco.org/StatisticalCapacityBuilding/Workshop%20Documents/Education%20workshop%20dox/010%20ISCED%20TAP%20IV%20Montreal/NFE_CLA_Eurostat_EN.pdf.

Commission Communication on Structural Indicators, presenting 35 indicators as a basis for the Synthesis Report, COM (2001) 619.

Commission Staff Working Document *Progress Towards The Lisbon Objectives in Education and Training. Report based on indicators and benchmarks*, SEC(2006) 639, Brussels, 16.5.2006.

Commission Staff Working Paper *Lifelong Learning – Practice and indicators*, Brussels, SEC(2001)1939, 23.11.2001, <http://www.eumonitor.nl/9353000/1/j9vvik7m1c3gyxp/vi7jgsrs7dvj>.

Commission Staff Working Paper *New Indicators on Education and Training*, SEC(2004) 1524, Brussels, 29.11.2004,

<http://www.eumonitor.nl/9353000/1/j9vvik7m1c3gyxp/vi7jgszeczy9?pc=1>.

Communication from the Commission of 21 November 2001 on making a European area of lifelong learning a reality, COM(2001) 678 final, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=celex:52001DC0678>.

Communication from the Commission to the Council and the European Parliament *The eLearning Action Plan. Designing tomorrow's education*, COM(2001) 172 final, Brussels, 28.3.2001, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52001DC0172>.

Communication from The Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions *Employment and Social Policies: a framework for investing in quality*, COM(2001) 313 final, 20.6.2001, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2001:0313:FIN:EN:PDF>.

Council Resolution of 13 July 2001 on e-Learning, 2001/C 204/02, Official Journal of the European Communities, [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001G0720\(02\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001G0720(02)&from=EN).

Council Resolution of 27 June 2002 on lifelong learning, 2002/C 163/01, Official Journal of the European Communities, 9.7.2002, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2002:163:0001:0003:EN:PDF>.

Czwartak B., *Kształcenie ustawiczne – czyli o wyzwaniach edukacyjnych wpływających na jakość życia*, 2009, [http://www.adam-europe.eu/prj/5651/prd/1/1/\(Kszta%C5%82cenie%20ustawiczne-%20artyku%C5%82%20%206.1\).pdf](http://www.adam-europe.eu/prj/5651/prd/1/1/(Kszta%C5%82cenie%20ustawiczne-%20artyku%C5%82%20%206.1).pdf).

Delors J., et al., *Report to UNESCO of the International Commission on Education for the Twenty-first Century. Learning: the Treasure Within*, UNESCO Publishing, 1996, <http://unesdoc.unesco.org/images/0010/001095/109590e.pdf>.

Education and Training, Monitor 2015, Publications Office of the European Union, Luxembourg 2015.

Europe in figures – Eurostat yearbook 2012, Education and training, Statistical books, Publications Office of the European Union, Luxembourg 2012.

European Lifelong Learning Indicators (ELLI). Developing a Conceptual Framework. Working Paper, version 2.0., Bertelsmann Stiftung, 2008.

European Report on Quality Indicators of Lifelong Learning, Brussels, June 2002, http://www.aic.lv/bologna/Bologna/contrib/EU/report_qual%20LLL.pdf.

Eurostat regional yearbook 2014, Education, Statistical books, Publications Office of the European Union, Luxembourg 2014.

Follow-up of the Report on the concrete future objectives of the education and training systems, DG EAC/A-1/TS D(2002), <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=URISERV:c11086&qid=1434437790003&from=EN>.

Grotowska-Leder J., *Rzecz o kształceniu dorosłych. Lifelong Learning w Polsce, w perspektywie Unii Europejskiej*, „Acta Universitatis Lodzianis, Folia Sociologica” 2014, nr 50, s. 117–135.

Interim Evaluation of the strategic framework for European cooperation in education and training (ET 2020), Final Report, Ecorys, UK, October 2014.

Joint report by the Council and the Commission to the Barcelona European Council, Detailed Work Programme on the Follow-Up of the Objectives of Education and Training Systems in Europe, C 142/01, Official Journal of the European Communities, 14.06.2002, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2002.142.01.0001.01.ENG&toc=OJ:C:2002:142:TOC.

Komunikat Komisji *Spójne ramy wskaźników i poziomów odniesienia dla potrzeb monitorowania postępów rea-*

lizacji celów lizbońskich w dziedzinie kształcenia i szkoleń, KOM(2007) 61 wersja ostateczna, Bruksela, 21.2.2007, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52007DC0061&from=PL>.

Konkluzje Rady w sprawie roli kształcenia i szkolenia w realizacji strategii „Europa 2020”, 2011/C 70/01, Dz.Urz. Unii Europejskiej, 4.3.2011, [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011XG0304\(01\)&from=PL](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011XG0304(01)&from=PL).

Konkluzje Rady z dnia 12 maja 2009 r. w sprawie strategicznych ram europejskiej współpracy w dziedzinie kształcenia i szkolenia („ET 2020”), 2009/C 119/02, Dz.Urz. Unii Europejskiej, [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52009XG0528\(01\)&from=PL](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52009XG0528(01)&from=PL).

Konkluzje Rady z dnia 26 listopada 2012 r. pt. „Kształcenie i szkolenie a strategia Europa 2020” – rola kształcenia i szkolenia w naprawie gospodarczej, we wzroście gospodarczym oraz w pobudzeniu zatrudnienia, 2012/C 393/02, Dz.Urz. Unii Europejskiej, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012XG1219%2802%29&from=PL>.

Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu, *Strategia rozwoju kształcenia ustawicznego do roku 2010*, „Edukacja Ustawiczna Dorosłych” 2003, nr 3.

National actions to implement Lifelong Learning in Europe, Brussels, 2001 http://www.indire.it/lucabas/ikmw_file/eurdydice/iniziativa_nazionali_III_2001_EN.pdf.

Report of the Eurostat Task Force on Measuring Lifelong Learning, Eurostat, February 2001, <http://www.clab.edc.uoc.gr/hy302/papers/lifelong%20learning%20in%20EU%20report%202001.pdf>.

Rezolucja Rady w sprawie odnowionej europejskiej agencji w zakresie uczenia się dorosłych, 2011/C 372/01, Dz.Urz. Unii Europejskiej, 20.12.2011, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011G1220%2801%29&from=PL>.

Umiejętności Polaków – wyniki Międzynarodowego Badania Kompetencji Osób Dorosłych (PIAAC), Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2013.

Wiatrowski Z., *Edukacja ustawiczna – nadal nieokreślona*, „Edukacja Ustawiczna Dorosłych” 2012, nr 1, s. 40–43.

Wiktorowicz J., *Obraz kształcenia ustawicznego w Polsce na tle pozostałych krajów Unii Europejskiej*, [w:] M. Znajmiecka-Sikora, E. Roszko (red.), *Podstawy kształcenia ustawicznego od A do Z*, Wydawnictwo EGO, Łódź 2010.

Lifelong learning – the essence of the concept and measurement in the European context

Lifelong learning is a characteristic phenomenon of the contemporary world. It plays a significant role in socio-economic strategies in the European Union, including Europe 2020 strategy. Expressed interest towards discussed issue by other international organizations, UNESCO and OECD, strengthens its importance. The aim of the paper is a synthesis of the achievements and changes realized in the EU in relation to indicators measuring lifelong learning in the past 15 years. The article is factual. The review is based on analysis of European Commission documents regarding methods and selection of indicators measuring lifelong learning in the context of the realization of the EU's policy, and monitoring of progress towards set benchmarks.

The analysis of documents shows that significant changes in relation to lifelong learning measurement was achieved. Single indicators, although still very important as they give the base to indicate various benchmarks, were applied for the construction of synthetic measure – ELLI Index. This index allows to assess the effectiveness of activities conducted in the field of education and training using multivariate approach. Dynamic changes occurring in the market, pose new challenges to lifelong education. The consequence is the need to adjust national statistical systems and to continue work on improving indicators measuring lifelong learning.

Autorka jest doktorem nauk ekonomicznych, pracuje na stanowisku adiunkta w Katedrze Statystyki Ekonomicznej i Społecznej na Wydziale Ekonomiczno-Socjologicznym Uniwersytetu Łódzkiego. Jest aktywnie zaangażowana w działalność edukacyjną i szkoleniową jako członek Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego, oddział w Łodzi, Stowarzyszenia Rozwoju Kadr – Łódź oraz ekspert zewnętrzny w PHIN Consulting Sp. z o.o. W dorobku naukowym autorki znajdują się liczne publikacje z zakresu rozwoju przedsiębiorstwa i przedsiębiorczości, w szczególności przedsiębiorczości rodzinnej, proinnowacyjnego oddziaływania rynku zamówień publicznych na działalność przedsiębiorstw, roli i znaczenia kształcenia ustawicznego na współczesnym rynku pracy oraz rozwoju innowacyjności.

POLECAMY

Łukasz Kępiński, Marcin Kordowski, Damian Sałkowski, Kamil Sztubecki
Marketing internetowy. Nowe możliwości, nowi klienci, nowe rynki
 Poltext, Warszawa 2015

Polecamy poradnik przeznaczony dla osób, które zaczynają swoją przygodę z marketingiem internetowym. Krok po kroku przedstawiono w nim zasady zamieszczania reklam w wyszukiwarkach, korzystania z Google AdWords oraz pozycjonowania stron. Autorzy opowiadają również o sile oddziaływania mediów społecznościowych i radzą, jakie treści zamieszczać w internecie. W ostatniej części zaprezentowano także katalogi firm: m.in. Yellow Pages i Panoramę Firm.

Publikację można nabyć w księgarni internetowej wydawnictwa:
<http://www.poltext.pl/>.